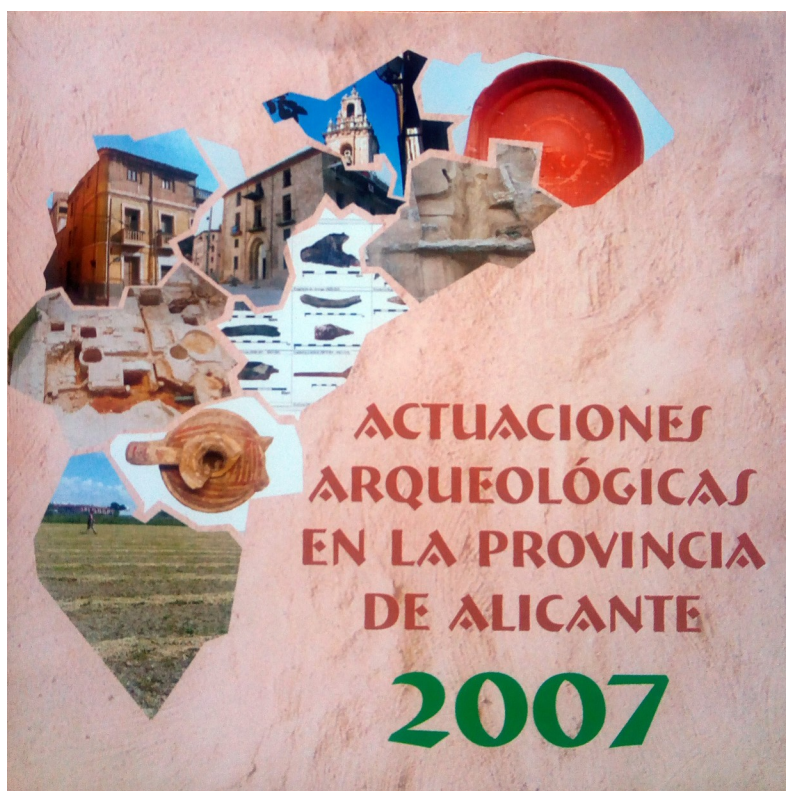

Carrer Marina Alta, 11 (Dénia)

Patricia Miñana Pérez

Publicación digital

Actuaciones arqueológicas en la provincia de Alicante. 2007

Editores

Fernando E. Tendero Fernández y Sara Pernas García
Sección de Arqueología del Ilustre Colegio Oficial de Doctores y Licenciados
en Filosofía y Letras y en Ciencias de Alicante

Año de la edición: 2008

Depósito legal: A-1070-2008

ISBN: 978-84-691-6719-9

Nom de la intervenció:	Carrer Marina Alta, 11
Municipi:	Dénia
Comarca:	La Marina Alta
Directora:	Patricia Miñana Pérez
Equip tècnic:	Miquel Ortolá
Autora del article:	Patricia Miñana Pérez
Promotora:	Josefa Pérez Soliveres
Autorització:	2007/0198-A
Data de l'actuació:	29/03/2007 – 01/06/2007
Coordenades localització:	Centre urbà
Període cultural:	Islàmic
Material dipositat:	Museu Arqueològic de la Ciutat de Dénia
Tipus d'intervenció:	Excavació arqueològica

DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

L'excavació realitzada a la plaçeta Marina Alta, nº 11 estaria dins del recinte murat del raval marítim de la ciutat àrab de Daniya, anomenat aquest raval el Fortí. El raval es situaria al SE de la ciutat separat de la medina pel Riatxol, que era com una mena de desaigüe natural de la zona marjalenca del Saladar. Al NE quedaria la mar. Ocuparia una zona de desenvolupament horitzontal amb una superfície de 13 ha i una altitud sobre el nivell del mar d'entre 2,20 i 3 m.

El perímetre del raval queda ben definit per un circuit emmurallat de planta gairebé rectangular, el que permet aprofundir amb les dimensions i la superfície real del mateix. N'hi havia un únic nexa d'unió entre la ciutat o medina i el Fortí i era un pont anomenat els Pontarrons, del qual es conserva encara el topònim (Chabàs, 1985: 52), i s'accedia a aquest per una porta flanquejada per dos torres circulars, la qual era l'únic accés a la medina.

La localització del raval estaria íntimament lligada a la ubicació del port de Daniya, per aquest motiu el caràcter marítim d'aquest sector de la ciutat.

La ciutat àrab de Daniya es funda sense cap trencament brusc amb la ciutat antiga, és una fundació de nova planta, a la segona meitat del segle X i els primers anys del segle XI seria el període en el qual es forma i es configura la

ciutat andalusí amb una extensió de més de 40 ha (Gisbert, Burguera i Bolufer, 1992).

La ciutat es trobava costrenyida per llacunes i aiguamolls, així ens ho demostren la toponímia de la ciutat com el Saladar, les Bovetes o els Marjals. La dinàmica del litoral i els processos de deposició sedimentària al litoral costaner van incidir en la ubicació del port que es desplaçaria cap al sud i, pot ser, forçaria la instal·lació i el desenvolupament del raval marítim del Fortí (Gisbert, 1986).

L'excavació del Fortí, de més de 7000 m², ofereix una informació representativa per definir un model d'arquitectura domèstica, i ens dona a conèixer l'existència d'un urbanisme lineal i marcadament geomètric. Així com una singular organització de l'espai públic i privat que caracteritza a aquest raval marítim. Els elements claus que configuren l'espai urbà del raval són, sens dubte, els vials urbans. Generen sobre el terreny una tipologia urbanística pseudortogonal, a mode de retícula, mentre que els habitatges presenten una planta rectangular o en trapezi amb un pati central com a element clau i vertebrador de l'estructura (Gisbert, Burguera i Bolufer, 1992).

D'aquesta gran muralla del Fortí ens resten a hores d'ara tan sols alguns trams del seu traçat concentrats en la meitat SE del recinte. La cartografia històrica documenta una profusió de torres recolzades al llenç. Hi han dos tipus de torres, les de planta quadrada i les de planta circular.

Com hem dit abans, el jaciment estaria dintre d'aquest raval del Fortí i la seua cronologia s'emmarcaria amb la del raval murat, és a dir, des de finals del segle XI o principis del XII, moment en el que es produiria la planificació pseudortogonal que caracteritza el seu urbanisme fins a la conquesta cristiana al 1244 de la ciutat, perquè a partir d'aquesta data aquest sector de la ciutat de Daniya sucumbix i es convertix en una àrea estèril i abandonada.

El jaciment té una superfície de 10 x 6 m pel sector Est i de 12,70 x 5,50 m pel sector Oest en forma de L. Els primers dies una màquina excavadora de dimensions petites treu la terra superficial, sent esta una terra argilenca i molt solta, és una terra de conreu transportada i depositada per tot el terreny per a cultiu d'una horteta, per tant, el material ceràmic trobat és quasi anecdòtic, pocs fragments de teules i de rajoles d'època contemporània. Els dos primers dies la màquina baixa 50 cm d'aquest estrat, però veien que l'estrat de reblit encara

s'endinsava; la màquina aplegà a rebaixar 70 cm i és a 90 cm on començaren a aparèixer fragments de material islàmic però també molt escassos. A aquest estrat superficial el nombrem amb l'UE 1.

Al quint dia de començar els treballs, és quan el superficial s'ha rebaixat i l'excavació passa a realitzar-se a mà amb quatre treballadors. Per baix del nivell del superficial UE 1, a uns 70 cm apareix un altre estrat que ja no és de reblit, aquest ja es islàmic i el nombrem amb l'UE 2. També com l'UE 1 la terra és argilenca, però ja s'hi troben més pedretes i cudolets de calç solts i en algunes parts, sobretot pel sector Oest, ens apareixen bolsades de sorra de platja. El material ceràmic i la malacofauna trobada és molt més abundant que en el superficial.

Al rebaixar l'estrat UE 2 pel sector SE hem trobat una preparació per assentar un paviment desaparegut, a este estrat el nombrem amb UE 4, aquest estrat es compon de sorra de platja i pedretes petites també de platja. En esta UE 4 arrebpleguem molts fragments de teules.

Al mateix cop pel sector NW a una cota prou alta, ix a la llum un tros de paviment de lloses planes però no té relació en cap estructura, l'UE 2 està totalment arrasada restan tan sols aquesta part de paviment que li donem el nombre UE 3.

Al rebaixar l'UE 2 per la zona NW ix a la llum a una cota alta un trosset de paviment de lloses planes que el denominem amb l'UE 3, no té relació en cap estructura perquè aquest sector N està totalment desmantelat.

I just al cantó SE ens apareix un muret islàmic, que el nombrem amb l'UE 5, de pedres mitjanes travades amb morter i pedretes de calç, d'amplària màxima 42 cm i la mínima 38, amb orientació E-W.

Al mig de la part sud ens apareix un altre mur que sembla ser la continuació del mur UE 5; està orientat com este d'est a oest i d'amplària és similar, 41 cm de màxima i mínima. A aquest muret el denominem UE 6. També aquest és de pedres mitjanes travades en morter i calç. Amb restes de lluit d'un paviment que està a una cota més baixa. Relacionat amb aquest muret i recolzat a este ens trobem un altre muret, UE 7, d'amplària entre 45 i 35 cm i 5,50 cm de llargària, amb orientació N-S. Aquest mur UE 7 seria el mur de separació entre les dues crugies de la casa; talla el jaciment de sud a nord.

Recolzats al muret UE 7 al sector SW apareixen dos murs, el primer l'UE 8, de dimensions més grans, 60 cm d'amplària màxima i mínima, que separaria una de les habitacions de la segona crugia. Un altra habitació estaria separada pel tàbic UE 9; este, com el d'abans, també estaria recolzat al mur UE 7. Té una amplària de 30 cm de màxima i mínima. Les pedres d'aquest muret petit o tàbic estan disposades en forma d'espiga.

A la terra de reblit de l'estància entre els murs UE 8 i UE 9 en disposició E-W i el mur UE 7 en disposició S-N, li posem el nombre UE 10. Al rebaixar aquest estrat ens trobem amb una terra més roja i compacta, és a dir, en tobots. Apareix molt material ceràmic islàmic. Seria una de les habitacions de la segona crugia de l'habitatge A. Mentre que a l'estrat de reblit entre els murs UE 9 i UE 6, en disposició E-W, i el mur UE 7, en disposició S-N, el nombrem amb l'UE 11, terra també molt roja barrejada amb trossos de tap, sorra de platja, pedretes i tobots amb abundant material ceràmic.

L'estrat de reblit islàmic entre els murs UE 6 i UE 7 per la zona N, és a dir, en la primera crugia de la casa, el denominem UE 13; la terra, com els estrats anteriors, és una terra argilenca plena de tobots, sorra de platja i pedretes. Han aparegut també pedres d'enderroc.

Al rebaixar l'UE 2 uns 20 cm per tot el jaciment el nombrem amb un altra UE, UE 12, encara que tendria característiques similars a l'estrat anterior, continuen apareguen trossets de cal, n'hi hagen més pedretes i tobots. El sector N està desmantellat no apareguen per ara cap estructura, tan sols un muret de tan sols 30 cm d'amplària màxima i mínima i de 1'53 de llargària que el nombrem amb l'UE 14 amb orientació E-W, les pedres del mur estan disposades en forma d'espiga, seria un dels murs apareguts de l'habitatge B.

Entre els murs UE 7 i UE 6 a aquest estrat de reblit el nombrem UE 13, té les mateixes característiques que l'estrat UE 12, terra argilenca amb pedretes, tobots i abundant material ceràmic islàmic.

Per la zona sud i per baix de l'UE 13 ix a la llum un estrat de reblit de sorra de platja similar al de l'UE 4, li posem el nombre UE 15; seria com aquest anterior per aplanar i assentar paviments que han desaparegut, aquesta capa de sorra no apareix uniformement, no hi ha quasi material ceràmic. Per baix d'aquesta UE 15 n'hi ha un tros de paviment, UE 16; aquest paviment està format per teules, pedres planes de platja i alguns cudols de calç. Encara que aquest

paviment no es recolza amb el mur UE 6, queden restes de lluit al mur, possiblement el paviment estaria relacionat en aquest en la tercera fase d'ocupació de la casa; la cota del paviment a 2,34 estaria relacionada també amb l'altre trosset aparegut de paviment, UE 3 al sector N a una cota de 2,30, malgrat que aquesta tercera fase de l'habitatge A està molt arrasada.

Per sota del paviment UE 16 ens ha aparegut un altre paviment, aquest ja és de la segona ocupació de la vivenda A i seria un paviment de lloses del pati de l'habitatge, el nombrem amb l'UE 19; estaria, com hem dit, format per un enllosat de pedres planes de tamany gran. Aquest pati estaria dintre de la primera crugia de la casa. També per baix del paviment UE 16 ens apareixen dos sillars rectangulars de similars dimensions que seria l'andana del pati enllosat amb el nombre UE 28.

Al pati, fora ja de l'enllosat, ens apareix un pou, UE 17; no sabem si el pou estaria al mig del pati o a una cantonada, perquè no tenim tots els murs que tancarien el pati, tan sols el mur UE 6, situat al S, i el mur UE 7, que tancaria aquest pel sector W, sent este últim mur el que donaria accés a la segona crugia de la casa, perquè hem tret un dels dos sillars de la porta. A la terra de reblit de dintre del pou la nombrem amb l'UE 18, no trobant-se quasi material; n'hi ha restes d'una basseta quadrada amb pedres fines de forma rectangular de tosca que emmarcarien el pou, a aquests restes de la basseta del pou la nombrem amb l'UE 20.

Al rebaixar les estàncies UE 10 i UE 11 de la segona crugia de la vivenda A, en les dues UU. EE. hem trobat moltes pedres d'enderroc, l'estrat està barrejat en terra argilenca, terra verdosa per la sorra de platja, tobots i trossets de tap. A l'UE 10 ha aparegut un mur, UE 21, amb orientació E-W, transversal al mur UE 7 i recolzat a este, mentre que és paral·lel als murs UE 9 i UE 8 a una cota més baixa, per tant, separaria un altra estància de la segon crugia.

Just al cantó NW del jaciment ha eixit a la llum un mur, UE 23, amb orientació E-W; l'amplària és de 47 cm de màxima i mínima, mentre que la llargària, 2,34 cm, no és l'exacta del mur perquè s'endinsa on acaba el tall NW, és a dir, per baix del pati de formigó actual. No sabem si tendria relació en alguna de les dos vivendes trobades.

Aquest sector nord, a l'habitatge B continua desmantellat, tan sols ens apareix un altre muret, UE 25, amb la mateixa orientació E-W que el mur UE 14 i

paral·lel a este, i com este últim té 33 cm d'amplària de màxima i mínima i les pedres del mur disposades en forma d'espiga.

A l'estrat UE 22 per la part SE, ha aparegut una estructura rectangular adossada al mur UE 5, possiblement una jardinera que estaria dins del pati. Al mur que va en direcció EW i és paral·lel als murets UE 14 i UE 25 el nombre UE 27, i el mur que tanca la jardinera per la part oest i va en direcció S-N li posem el nombre d'UE 24, mentre que el tancament de l'estructura pel sector Est és de dos pedres tosques. La terra de reblit de dintre de l'estructura, UE 26, és de sorra de platja amb poc material ceràmic. El mur UE 24 està desmantellat.

Al treure el paviment UE 16 del pati ens ha aparegut per damunt del paviment enllosat UE 19 una estructura, UE 29, composta d'una gran llosa plana i una filada de pedres mitjanes que s'endinsa per baix del tall sud. No tenim la coneixença de la seua funcionalitat; pertanyeria a la tercera ocupació de la casa perquè tapa el paviment de lloses; al llevar-lo ens ix tot el paviment susdit. A part de l'accés al pati per la part oest, és a dir, pel mur UE 7, n'hi ha un altre accés compost de dos lloses planes per la part sud al mur UE 6.

Al rebaixar la segona crugia de l'habitatge A, és a dir, el sector Oest del jaciment, per baix de l'estrat UE 10 i entre els murs UE 21 i UE 9 i UE 7 pel sector Est, ix a la llum un paviment de pedres petites i mitjanes que el denominem UE 31; el mur UE 9 talla aquest paviment. Aquest paviment està retallat en diagonal (desconeixem el motiu).

I entre els murs UE 7, UE 9 i UE 6, és a dir, per sota de l'estrat d'ocupació UE 11 ha aparegut a la mateixa cota que el paviment UE 31 –el paviment a 2,70, el canal a 2,74–, un canal de desaigüe relacionat amb el pati i concretament amb el pou UE 17, el nombre amb l'UE 30. Una pedra gran i plana situada al mur UE 7 seria la tapadora d'aquest canal de desaigüe. Mentre que entre els murs UE 21, UE 8 i UE 7 apareix un estrat d'ocupació, UE 32, amb prou material ceràmic. I per últim, entre els murs UE 7 i UE 8, al sector NW no ix cap estructura, si no un estrat d'ocupació que l'anomenem UE 33, on ha eixit poc material ceràmic.

Aquest canal de desaigüe arriba fins a una basseta rectangular, UE 36, a una cota molt baixa (a 3,40) i acaba en un mur de tancament, UE 35, que tancaria la segona crugia d'aquest habitatge A amb orientació S-N i paral·lel al mur UE

7; encara que aquest mur està desmantellat, tan sols ens queda la part que tancaria l'UE 11.

Rebaixem l'estrat a la banda oest del mur UE 35; a tot aquest nivell per on correrien les aigües residuals, situat a la part més oest del jaciment, li donem el nombre d'UE 34, estrat amb abundant material ceràmic. Seria el nivell que es situaria ja fora de la casa relacionat amb l'alvellonat; rebaixant aquest ens ha eixit un pou cego o maure, UE 40, adossat al mur UE 35 que pertanyeria a la primera ocupació de la casa, concretament al sistema de clavegueram de la casa, per estar a una cota molt baixa, a 3,07 l'estructura del pou i a 3,52 l'estrat de reblit de dins del pou que el nombrem amb l'UE 41.

També d'aquesta primera ocupació de la casa han aparegut uns murs per baix dels murs de la segona crugia de l'habitatge, concretament del mur UE 21 i del mur UE 8. Per sota del mur UE 21 el mur que descobrim és semblant en orientació, E-W, i a una cota baixa de 3 m; el nombrem UE 37, mentre que el que va per baix del mur UE 8, UE 38, també es semblant en orientació E-W i a una cota similar a l'anterior, 2,95 m.

L'altre mur aparegut d'aquesta primera ocupació, UE 39, està ubicat al sector SE, és a dir, a la primera crugia, és un mur que descobrim al rebaixar el nivell de sorra de la jardinera, UE 26, a una cota de 3,04 m, per tant, relacionat amb els altres murs apareguts a la segona crugia, amb orientació E-W.

I per últim, adossat al pou cego UE 40 pel sector Oest, hi ha un altre mur, UE 42. Amb una amplària màxima de 40 cm i mínima de 35 cm i de llargària 2,20 m. Té una orientació S-N i és paral·lel al mur UE 35 amb una cota de 2,95, per tant, pertanyeria també a esta primera ocupació de la casa.

En conclusió, observem que al jaciment hi han tres fases d'ocupació i que les vivendes trobades són dos: l'habitatge A, ben identificat al sector SW pel pati, el seu clavegueram (UE 30) i un maure (UE 40) adossat a un mur (UE 35) fora de la casa, i l'altra vivenda, l'habitatge B al sector Est, on les estructures estan arrasades, tan sols ens resten tres murs (UE 14, UE 25, UE 27); excavarem una rasa de 0,50 m per veure si el mur UE 24 continuava i tancava aquests murs, però no aparegué perquè aquest sector Est del jaciment està molt arrasat.

Les tres fases d'ocupació serien les següents:

1ª fase

Les estructures trobades d'aquesta primera fase del període islàmic, estarien ubicades a l'habitatge A.

De la primera crugia tan sols ens apareix un mur (UE 39) per sota de l'estrat de sorra de platja (UE 26) de la jardinera del pati, a una cota baixa de 3,04 m, mentre que a la segon crugia i fora mur és on estan ubicades les estructures d'aquesta fase i són, a la segona crugia, els murs que van per baix dels murs de la segona ocupació en direcció E-W i són l'UE 38, a 2,95 m per sota del mur UE 8, i l'UE 37, a 3 m per sota del mur UE 21, i una basset rectangular (UE 36) al final del canal de desaigüe (UE 30) a 3,40 m, i fora mur el pou cego o maure (UE 40) a una cota oscil·lant entre 3,02 m i 3,08, el mur de tancament de la segona crugia i de l'habitatge A (UE 35) a una cota de 3,10 on s'adossa el maure pel sector E, mentre que el mur on s'adossa el maure pel sector W és l'UE 42 a una cota de 2,95 i, per últim, l'estrat fora de la vivenda per on correrien les aigües residuals (UE 34) que precisament és on més material ceràmic hem tret de tot el jaciment.

2ª fase

D'aquesta fase del període islàmic són la majoria de les estructures trobades. De l'habitatge B els murs en disposició E-W al sector E i són els murs UU. EE. 14, 27, 25 a una cota de 2,55 m els dos primers i a 2,67 el tercer mur, i probablement el mur UE 24 a 2,54 que tancaria aquests murs d'aquesta única crugia trobada de la vivenda.

De l'habitatge A els murs de la primera crugia, és a dir, els que corresponen al pati, UE 5 i UE 6 a 2,28 al sector S en direcció E-W, i el mur UE 7 que tancaria el pati o la primera crugia en direcció S-N a una cota oscil·lant entre 2,42 i 2,44. Dintre del pati ens trobaríem una jardinera adossada al mur UE 5, amb els següents murs: UU. EE. 24 i 27, que serien al mateix cop els murs de separació entre les dues vivendes, l'andana del pati (UE 28) a una cota de 2,41, el paviment de lloses planes (UE 29) a una cota de 2,60, i per finalitzar, un pou circular (UE 17) a una cota de 2,65 amb els restes d'una basset quadrada (UE 20) que l'emmarcaria; tan sols ens queden els restes de la pedra tosca d'aquesta estructura a una cota de 2,52. De la segon crugia els murs adossats a l'UE 7, és a dir, els murs UU. EE. 8, 21 i 9. Les estructures –murs i maure– de la primera fase s'aprofitarien en aquesta segona fase.

3ª fase

És l'última fase d'ocupació de període islàmic, no havent un altra ocupació fins arribar a època contemporània. Resten poques estructures d'aquest període, però aprofitaren els murs i les estructures de la segona fase excepte els paviments. Ens apareix un tros de paviment, UE 3, a una cota de 2,30 m al sector NW; aquest paviment està compost d'un enllosat de pedres planes. No sabem a quin habitatge pertanyeria, perquè no n'hi ha cap relació entre aquest paviment i les dos vivendes trobades, és un tros aïllat.

Mentre que a l'habitatge A dintre del pati, a la 1ª crugia, ens apareix un altre tros de paviment de teules, pedres planes i cudolets de calç, UE 16, a una cota de 2,34, relacionat amb el mur UE 6, encara que no està recolzat al mur, n'hi ha restes de lluit en aquest a esta mateixa cota. També serien d'aquesta 3ª fase l'estrat de sorra de platja, UE 15, per damunt d'aquest paviment, que probablement serviria per aplanar el terreny per a paviments desapareguts, i l'estrat de reblit que aniria per damunt, UE 13, del posterior pati de la vivenda A.

I per últim, una estructura, UE 29, que no coneixem la seua funcionalitat i aniria per sota de l'estrat UE 13 i al mateix cop taparia un tros del paviment d'enllosat del pati, UE 19, de la 2ª ocupació.

BIBLIOGRAFIA

BERENGUER LLOPIS, M. J.; BOLUFER MARQUÉS, J.; COSTA CHOLBI, P.; GARCÍA BEBIA, M. A.; GISBERT SANTONJA, J. A. i SENTÍ RIBES, M. A. (1994): "El recinto del Raval de Daniya -El Fortí-, Dénia", *IV Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola (Alacant, 1993)*, tom II, Asociación Española de Arqueología Medieval – Diputació Provincial d'Alacant, Alacant, pp. 261-267.

CHAB S, R. (1985): *Historia de la ciudad de Denia*, Instituto de Estudios Juan Gil-Albert. Diputación Provincial de Alicante, Alicante, Ed. Facs mil (Denia, 1874-1876).

COSTA CHOLBI, P.; BOLUFER I MARQUES, J. i GARCÍA BEBIA, M. A. (1993): "L'urbanisme del raval de Daniya -El Fort -, D nia", *IV Congr s d'Arqueologia Medieval Espanyola (Alacant, 1993)*, tom II, Asociación Española de Arqueología Medieval – Diputació Provincial d'Alacant, Alacant, pp. 269-275.

GISBERT SANTONJA, J. A. (1986): "Arqueología  rabe en la ciudad de Dénia. Estado de la cuest n y perspectivas de investigación", *I Congreso de Arqueologia Medieval Española (Huesca, 1985)*, Diputación General de Aragón, Zaragoza, pp. 181-200.

GISBERT SANTONJA, J. A. (1993): "Daniya y la vila de Dénia. En torno al urbanismo de una ciudad medieval", a R. Azuar, S. Gutiérrez i F. Valdés (eds.): *Urbanismo medieval del País Valenciano*, Ediciones Polífero, Madrid, pp. 63-103.

GISBERT SANTONJA, J. A. (1994): "Daniya -Dénia-. Remembrança d'una ciutat andalusí", *IV Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola (Alacant, 1993)*, tom II, Asociación Española de Arqueología Medieval – Diputació Provincial d'Alacant, Alacant, pp. 251-259.

GISBERT SANTONJA, J. A.; BURGUERA SANMATEU, V. i BOLUFER MARQUÉS, J. (1992): *La cerámica de Daniya -Dénia-. Alfares y ajuares domésticos de los siglos XII-XIII*, Ministerio de Cultura, València.

Vista general

Pati habitatge A

Atafor amb decoració amb manganés sobre fons melat